

ELLENŐRIZD MAGAD!

1. Miért nem szabad vizet folytatni a sebre?

- a) Allergiás reakciót válthat ki
- b) Növeli a fájdalmat
- c) Lassítja a vérárvadást

2. Melyik állítás NEM igaz a Betadinera (jód alapú fertőtlenítőszer)?

- a) Minimális az allergiás reakció esélye
- b) A legtöbb kórokozó ellen hatékony védelmet biztosít
- c) Sebbe közvetlenül nem kerülhet, csak a seb környékére

3. Milyen kötést alkalmaznál vénás vérzés esetén?

- a) Artériás nyomókötést
- b) Nyomókötést
- c) Fedőkötést
- d) Szorítókötést

4. Melyik esetben NEM tekintendő súlyosnak az orrvérzés?

- a) Koponyát ért trauma esetén
- b) Műtéti szövödményként
- c) Ha több mint 10 perce nem csillapodik
- d) Ha magas vérnyomás okozta
- e) Orrcsont-törés esetén

5. Mennyi időn belül van a legnagyobb esély a keringés rendezésére?

- a) 2 perc
- b) 3 perc
- c) 5 perc
- d) 10 perc

6. Mekkora a lenyomások mértéke?

- a) A keresztmetszet feléig, 8-9 cm
- b) 1-2 cm
- c) A keresztmetszet 1/3-ig, 5-6 cm
- d) Amilyen mélyen csak tudjuk

7. Állítsd sorrendbe az újraélesztési protokollt!

- a) Segélyhívás
- b) Befújásos lélegeztetés
- c) Biztonság
- d) Mellkasi kompresszió
- e) Kapcsolatfelvétel (megráz, megszólit)
- f) Légzésvizsgálat

8. Ha a megfelelő időn belül elkezdjük az újraélesztést, hány százalék az esély a túlélésre?

- a) 10 %
- b) 30 %
- c) 50 %
- d) 70 %
- e) 90 %

9. Percenként hány százalékkal csökken a sikeres újraélesztés esélye?

- a) 10 %
- b) 20 %
- c) 30 %
- d) 40 %

10. Mire kell törekedni erős vérzés ellátása során?

- a) Mielőbb kezdjük el a sérült végtag elszorítását
- b) Ne érintkezzünk a bajba jutott vérével
- c) Gondoskodjunk a bő folyadékpótlásról
- d) Inkább felületes, de gyors ellátást nyújtunk

11. Melyik NEM tipikus tünete a kivérzéses sokknak?

- a) Hányinger, hányás
- b) Verejtékezés
- c) Sápadság
- d) Ájulásközeli érzés

12. Milyen fektetés javasolt a kivérzéses sokk esetén?

- a) Félülő
- b) Stabil oldalfekvés
- c) Vízszintesen fekvő
- d) Sokkfektetés

13. Milyen módszerrel csillapítható a leghatékonyabban az erős vérzés?

- a) A sérült testrészt szív fölé emelésével
- b) Szorítóeszköz alkalmazásával
- c) A sebre gyakorolt direkt nyomással
- d) Fertőtlenítéssel

14. Melyikre a legkevésbé szükséges figyelni lélegeztetéskor?

- a) A fej hátra legyen hajtva
- b) Pontosán fél liter legyen a befújt levegő mennyisége
- c) Két befújás közt oldalra fordítsuk a fejünket
- d) Ne fújjunk hirtelen

15. Melyik lehet a legnagyobb hibája az újraélesztésnek?

- a) Túl gyorsan csináljuk
- b) Nem végzünk befújást
- c) El sem kezdjük azt
- d) Rossz helyen nyomjuk a mellkast.

Megoldókulcs:

- ① c ② c ③ b ④ d ⑤ b ⑥ c
 ⑦ c | e | f | a | c | b ⑧ d ⑨ ⑩ b
 ⑪ a ⑫ d ⑬ c ⑭ b ⑮ c

CSICSAY ALAJOS

TÜCSÖK, BOGÁR, KABÓCA

Kérdezhetnénk, valójában mi közülük egy-máshoz a címben szereplő, különböző csoportokba (rendekbe, alrendekbe, családokba) tartozó rovaroknak. Nagy hirtelen azt felelhetnénk rá, semmi. Ám ne hamarkodjunk el a dolgot, mert rendszerint ugyan nem nevezhetők közeli rokonoknak, de mégiscsak valamennyien az állatvilág legnépesebb – mintegy 700 000 ismert fajt magába foglaló – osztályát alkotják. Egyik állatrendszertan (tankönyv) 31 rovarrendet tüntet fel, melyben a tücskök, a szöcskék és a sáskák alrendjei az *egyenesszárnyúak* (*Orthoptera*) rendjébe tartoznak. A bogarak, melyeknek legfőbb ismertető jegye a kemény fedőszárny, a *bogarakéba* (*Coleoptera*), a kabócák pedig a saját rendjük, a *kabócák* (*Homoptera*) egyedüli képviselői. Az utóbbiakat gyakran – szó szerinti fordításban – egyféle szárnyúaknak is szokás nevezni, amit ma már nemigen használunk. Ennyit bevezetőnek.

Hogy miért jutott eszembe e gyakori szóbeszéd, „összehord tücsköt, bogarat”, mi több, számtalan irodalmi mű tárgyát is képező rovarokról morfondírozni, annak több oka is van. Az egyik, hogy a 2016-os év rovара a *mezei tücsök* (*Gryllus campestris*) volt. Az a veszélyeztetett rovarfaj, amely megszámlálhatatlan sok író, költőt meghihletett, az ógörögöktől kezdve, La Fontaine-en át Szabó Lőrincig és Devecseri Gáborig, sőt tovább. A gyerekek már az óvodában megismerkedhetnek a tücsökkel, igaz, csak mondókákban, dalokban, mert a valóságban aligha. Hacsak nem lopakodott be közéjük egyik ritkább faj egyede, a *mezei tücsöknek* közeli rokona, a *házi tücsök* (*Gryllus domesticus*), amelyik sokak csodálkozására télen is muzsikál. Pár évvel ezelőtt, panelházunk postaládái alatt szórakoztatott bennünket. Nekem, illetve az én korosztályombeli gyerekeknek annak idején még szerencsénk volt játszogatni a mezei tücsökkel is. Csupán azt nem tudtuk – hogy is tudhattuk volna –, hogy amiket gyakran a markunkba fogtunk, azok csak a tücsök lárvái. A kifejlett példányokat, vagyis az imágókat viszont már meglesni is fölöttebb nehéz volt. Bármilyen óvatosan próbáltuk is becserkészni őket, mihelyt „megszemtettek” bennünket, rögvest ab-

bahagyták a zenélést, és ha közelebb léptünk hozzájuk, villámgyorsan fejest ugrottak a „likukba”. Mi akkoriban ilyesfélével szórakoztunk. La Fontaine meséjéről pedig hosszú ideig azt hittük, munkára nevelő magyar népmese. A tücsöklárváknak a tarlóhántás göröngyeiből istállókat építettünk, s azzal versenyeztünk, kinek hány fekete, fűrgé lovacskát sikerült beléjük terelni. Mi, falusi gyerekek, sokfajta rovart ismerünk – hiszen a napjaink javát libaórzéssel a határban töltöttük –, szöcskét is többfélét láttunk, csak azt nem tudtuk, hogy némelyik szöcske- és sáskafaj látszatra hasonlít egymásra, ezért számunkra mindegyik „szöcskú” volt. Ma már az iskolás gyerekektől, a városiaktól is elvárható – hiszen tananyag –, hogy különbséget tudjanak tenni közöttük, legalább képek alapján, még ha nem is érdekli őket a téma. A tücsök legfőbb ismérve a csápjaik hossza. Míg a sáskáknak előre álló rövid csápjuk van, a szöcskéké, fajra jellemzően, elérheti a testük felének hosszát, sőt meg is haladhatja az egész testhosszukat. S ha már szóba hoztam a „lovacskát”, hadd említsem meg, hogy van egy több fajból álló sáskanemzetség, a *régi lovacskáké*, amelyek gyűjtőneve *Chorthippus*. Aki valamelyest konyít a latinhoz, kiérezheti belőle, hogy valamiféle lóról van szó. Hát ilyen egyszerű az egész. Vagy mégsem? Inkább azt mondom, játszogassunk tovább.

A bogarak rendje a maga 300 000 fajával a leggazdagabb rovarrend. Egy embernek az összes fajt megismernie lehetetlen. Még a Közép-Európában élőknek több mint a 9000 fajt sem. Azt viszont nem nehéz megjegyezni, hogy legjellegzetesebb közös vonásuk a rajtuk levő kemény fedőszárny. Én most önkényesen kiválasztok közülük egyet, pontosabban egy családot, a *cserebogarakét* (*Melolonthidae*), melynek több mint 6800 faja ismert. Közülük nálunk 81 faj él. Közéjük tartozik a *májusi cserebogár* (*Melolontha melolontha*),

melyet mi csilizköziesen cserebónak hívtunk, ami másutt ugyancsak népvulven, cserematyi.

Büszkén vallhatom, hogy én még lélekben kortársa lehettem Petőfi Sándornak. Miközben e sorokat írom, önkéntelenül a Szülőföldemen című verse jár eszemben: „*Most is hallom e dalt, elhangzott bár: „Cserebogár, sárga cserebogár.”* Nem tudom, felfigyeltek-e rá, mit rejt magában a vers refrénje. Egy olyan népies műdal kezdő mondatát, amely a 19. század közkedvelt nótája volt, ami még a 18. században keletkezett, ám a 20. század kiváló előadóművészei is kedvüket lelték benne, mint például Gyurkovics Mária, Simándy József és sokan mások. Én Béres Ferencről hallottam élőben, 1969 nyarán, a kéméni csárda kerthelyiségében. Petőfit viszont a dajkája dala kísérte el talán az élete végéig. Sokféle szépség környékezi meg az embert élete folyamán. No, de térjünk vissza a gyarló valóságához!

A cserebogár szépsége és kedvesége ellenére valamikor az egyik legnagyobb kerti kártevőnek számított. Lárvai, a nem éppen gyönyörködtető pondrók, tájanként paták, 3-4 évig a talajban élnek, ahol mind vízszintesen, mind horizontálisan vándorolnak, miközben a növények gyökereivel táplálkoznak. A kertészek számára a legnagyobb bosszúságot a bebábozódásuk előtti harmadik évben okozták. Ma már kevésbé, mert ellenük is bevetették a kíméletlen vegyi fegyvert, a talajfertőtlenítőt, az imágóik ellen pedig a rovarirtó permetanyagokat. Sikerült is egyedszámukat drasztikusan lecsökkenteni. Pedig nekünk, gyerekeknek, ők is a kedvenc játszótársaink közé tartoztak. Esténként, amikor szárnyra keltek, kiröppentek rejtekhelyükről a denevérek is, melyek hol a feldobott sapkáink, hol a cserebogarak után csapongtak. Ilyenkor Arany János Családi köre elevenedett meg általuk (is). Nekünk nem kellett megmagyarázni, mi

fán terem a zúgó éji bogár, ami „...*nekimegy a falnak, Nagyot koppan akkor, azután elhallgat*”.

Valahol azt olvastam, hogy vannak e bogárnak egyedei, amelyek 30 évig is élhetnek a földben. Meglepett a hír, és máig kételkedem benne, de nem nyomoztam utána, igaz-e, ám tudtommal a fajnak olyan az élettartama, amilyenek leírtam. Ellenben olvastam olyan rovarfajról, amelynek lárvai 17 esztendeig élnek a talajban, amit a latin neve is bizonyít. Ez az Észak-Amerikában honos *tizenhétéves kabóca* (*Magiciala septemdecim*). Tulajdonképpen a nálunk is honos énekes kabócák (*Cicadidae*) családjába tartozó 1100 fajnak az egyike. Az énekes kabócákról annyit talán el kell mondani, hogy ciripelésük megtévesztően hasonlít a tücsökéhez. Vájt fülű laikusnak kell lennie annak, aki hangjuk alapján meg tudja őket különböztetni egymástól. Én a kabócák zenéjét a tücsökétől lágyabbnak érzem. Még talán annyit, hogy a kabócák leginkább ősszel hívják fel magukra a figyelmet, amikor a mezei tücsök már kezdenek elcsendesedni.

Végül, úgy érzem, adós vagyok még egy vallomással. Azon kívül, amit elmondtam e három rovarrend egy-két tagjáról, az is ösztönzött az elmélkedésre, hogy mi inkább a kifejlett példányokra, vagyis az imágókra szoktunk figyelmet fordítani, melyek csak rövid ideig bűvölnek el bennünket, akkor, amikor szaporodásuk idején, mint legtöbb rovar, a szóban forgók is díszruhát öltenek, viszont életük nagy részét kártevőként a föld alatt élnek le, a talajban. Ha talajművelés, leginkább ásás közben rájuk bukkanunk, nehéz lenne azt mondani róluk, hogy elragadóan szépek. De hát mi, emberek már csak ilyenek vagyunk, mindent a saját ízlésünk szerint ítélünk meg. Pedig mint Shakespeare drámájában Hamlet mondja: „*Több dolgok vannak földön és égen, / Horatio, mintsem bölcselmetek / Almodni képes.*”

